

uchun mahalliy byudjetlarning mablag‘lari yetarli emas”ligi, “.mahalliy hokimiyat idoralari uchun moliyaviy va boshqa imkoniyatlarni kengaytirish zarur”ligi, “... mahalliy hokimiyat organlarining vakolat va mas’uliyatini qayta ko‘rib chiqishimiz, ularning mustaqilligini yanada oshirishimiz lozim”ligi borasidagi fikrlari ushbu masalaga yanada oydinlik kiritadi [1]. Chunki bunday sharoitda mahalliy byudjetlar daromadlarini shakllantirishda solikli daromadlar bazasini mustahkamlash masalalari muhim ahamiyat kasb etadi va mazkur dissertatsiya ishi mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni.*
2. *Korotina N.Yu. Metodika analiza finansovogo sostoyaniya byudjetov munitsipal’nykh obrazovaniy//Buxgalterskiy uchet v byudjetnykh i nekommercheskix organizatsiyax. – M., 2014. – №17(353). – S.17-28.*
3. *Mamanazarov A.B. Mahalliy byudjetlarni barqarorlashtirishda soliqlarning rolini oshirish masalalari: i.f.n. ... avtoreferat. – T.: BMA. 2002. – 22 b.*
4. *Ro‘ziyev Z.I. Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish: i.f.n. avtoreferat. – T.: BMA. 2011. – 22 b.*
5. *Xayriddinov A.B. Mahalliy byudjetlar daromadlar bazalarining barqarorligini ta‘minlash yo‘llari: i.f.n. avtoreferat. – T.: BMA. 2011. – 22 b.*
6. *Qiyosov Sh. Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirish muammolari//Moliya jurnali. –T.: 2014. -№1. – B. 36-40.*

МОЛИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ СУҒУРТА СОҲАСИГА ТАЪСИРИ

Икрамова К.

*Ўзбекистон республикаси Банк-молия
академияси магистранти*

Миллий молия бозорига янги технологияларнинг кириб келиши, соҳани рақамлаштирилиши унинг барча сегментларини қамраб олди, жумладан суғурта соҳасини ҳам. Ривожланаётган интернет ва рақамлаштириш муҳити нафақат суғурта хизматларининг ташқи қиёфасини ўзгартиради, шунингдек уни ривожлантирди, интернет-сотиш ёки онлайн савдо сегментини кенгайтди, бу эса суғурта маҳсулотларининг нархи пасайишига ва электрон тижорат савдонинг ўсишига олиб келди.

Ҳозирги кунда замонавий иқтисодиётнинг ўзига хос хусусиятларидан бири информацион технологияларидан кенг фойдаланишдир. Бундай технологиялар суғурта бозорида ҳам у ёки бу даражада қўлланила бошлади. Улардан фойдаланиш суғурта фаолиятидаги кўплаб бизнес-жараёнларнинг самарадорлигини сезиларли даражада оширишга олиб келмоқда.

Суғурта соҳасида замонавий технологиялардан фойдаланиш суғурта шартномаларини тузиш жараёнларини тезлаштириш, суғурта агентлари ва савдо бўлимлари билан алоқаларни соддалаштириш имконини бермоқда.

Замонавий технологиялардан суғурта фаолиятида фойдаланиш суғурта операцияларининг ҳажми ва кўламини ошириши, суғурта хизматлари сифатини яхшилаши, иш юритиш харажатларни камайтириши ва пироварда рискларни самарали бошқариш усули сифатида фаолият самарадорлигини ошириш имконини беради [1-20].

Замонавий дунёда барча субъектлар эртами ёки кеч ўз таклифларини рақамлаштириш тизимига ўтказадилар. Шу сабабли, FinTech ва Insurtech каби атамалар пайдо бўлди, бу атамалар молия-кредит ва суғурта соҳаларида молиявий технологиялардан фойдаланишни тавсифлайди.

Айни пайтда суғурта фаолиятида қўлланиладиган қуйидаги замонавий технологияларни келтириб ўтишимиз мумкин:

1. “Сунъий интеллект” – бу одатда инсонга ўхшаб ўйлайдиган ва ўрганадиган функцияларни намоён этадиган дастурий таъминотни англатади. Мижозлар билан матндан фойдаланган ҳолда мулоқат қиладиган чат-ботларни “Insurtech”нинг сунъий интеллектдан фойдаланишига мисол келтиришимиз мумкин бўлади.

2. Сунъий интеллект суғурта соҳасида тариф ставкани шакллантиришда кенг Суғурта қўлланиладиган технологиялардан яна бири бу интернет нарса (*internet of things*, IoT, телематика, ақли суғурта) ҳисобланади. Бу атама интернетга уланган умумий жиҳозларга (телевизор, мухлаткич ва бошқалар) тегишли. Интернет нарсаларига мисол сифатида телематикани келтириш мумкин, бу тармоқ орқали маълумотларни йиғиш, қабул қилиш, сақлаш ва узатиш учун транспорт воситаларидаги электрон қурилмаларидан фойдаланишни англатади.

3. “Insurtech” яна бири тури бу blockchain технологиялари. Суғурта соҳаси учун турли ечимларни яратишда блокчейн технологияларидан фойдаланиш уни мижозлар учун янада ишончли ва шаффоф қилади. Блокчейн суғурта соҳасида мутлақо янги имкониятлар очиши ва ушбу соҳани сезиларли даражада модернизация қилиш имконини беради.

4. Киберсуғурта, бу ҳам “Insurtech” бири тури ҳисобланади. Бу бизнес ва жисмоний шахсларнинг интернетдан фойдаланиш, маълумотларни электрон шаклда сайлаш ва қайта ишлаш, инфорацион тизимлар инфратузилмаларининг ишлаши билан боғлиқ бўлган рисклардан ҳимоя қилиш учун фойдаланиладиган суғурта маҳсулотидир.

5. “Big Data” технологиялари. Анъанавий суғурта бизнесини рақамли суғуртага айлантирувчи муҳим воситаларидан бири бу “Big Data” технологияларидир. Ушбу технология суғурта компанияларига ўз хизматларини сифат ва сон жиҳатидан янги босқичга кўтармоқда. “Big Data” технологияси суғурта компанияларига рақобатдош устунликларни яратишга имкон беради. Катта маълумотларни таҳлил қилиш келажақдаги потенциал мижозларнинг эҳтиёжларини аниқлашга, мижозларнинг мақсадли гуруҳларини шакллантиришга,

шунингдек уларнинг хатти-ҳаракатларини моделлаштиришга имкон беради, кўшимча равишда фирибгарлик схемаларини олдиндан билиб олиш, шунингдек, авто суғуртада хизмат кўрсатиш сифати жиҳатдан ошириш ва индивидуал тиббий суғурта дастурларини яратиш имконини беради.

Хулоса ўрнида кўйидагиларни таъкидлаш ўринли, суғурта бозори ва унда қўлланилаётган молиявий технологияларнинг соҳа жараёнларига таъсири ўрганиш, уларни жорий этишни тезлаштириш ва уларнинг самарадорлигини ошириш муҳим аҳамият касб этади, ушбу жарарёнларни тўғри ташкил этишда кўйида йўналишларда фаолиятларни олиб бориш керак:

1) Суғурта компанияларида қўлланиладиган замонавий технологиялар бу нафақат суғурта компанияси бизнес жараёнларини соддалаштириш, балки мижозларга йўналтирилган суғурта бизнесни ривожлантириш, суғурта соҳасини рақамлаштириш, инновацион маҳсулотларни жорий этиш, суғурта маҳсулотларини сотишда интернет технологиялардан, янги сотиш каналларидан ва суғурта даъволарини кўриб чиқиш ва қоплаш бўйича янги усуллардан фойдаланишини назарда тутати.

Суғуртани инновацион технологиялар орқали ривожлантиришга тўсқинлик қилувчи асосий омиллар аниқланганлигини ҳисобга олган ҳолда бу йўналишларда ишларни жадаллаштириш керак бўлади, яъни объектив ташкилий ва техник (интернеттезлиги, унга кириш ва сифати, мобил алоқа, мижозларнинг смартфонлардан фойдаланиш имконияти, рақамли технологиялардан фойдаланиш учун планшет ва мобил мосламаларнинг мавжудлиги), субъектив (суғурта компанияларининг чекланган инновацион таклифлари, суғурта компаниясига бўлган ишончнинг паст даражаси, аҳолининг молиявий саводхонлиги ва молиявий қарорларни қабул қилишдаги малакалари, шакланмаган суғурта маданияти, суғурталанувчиларнинг анъанавий маҳсулотлар ва сотиш каналларига содиқлиги).

2) Суғурта бозоирининг янада ривожланиши кўпроқ даражада суғурта маҳсулотларини сотиб олиш ва суғурта даъволарини ҳал қилиш бўйича шахсий таклифларни тақдим этишга қаратилган рақамли хизматларни фаоллаштириш. Шу жумладан блокчейн технологиялари, Big Data, теле технологиялардан фойдаланишга боғлиқдир.

Фойдаланган адабиётлар:

Abdurakhmonov I. (2020) "Regulation of the insurance market and implementation of effective mechanisms of prudential control " International Finance and Accounting: Vol. 2020: Iss. 2, Article 10. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2020/iss2/10>

Abdurakhmonov I. (2020). Methods and approaches to evaluating the insurance industry efficiency. International Finance and Accounting, 2020(3), 7.

Abdurakhmonov PhD, I. (2020). Impact of insurance services on the development of real sector enterprises. International Finance and Accounting, 2020(6),

Абдурахмонов, И. (2022). Суғурта соҳасида рақамли технологияларни қўллаш истиқболлари. Moliya va bank ishi, 8(1), 95–99. Retrieved from <https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/82>.

Abduraxmonov I. (2022). *Sug'urta sohalarining shakllanish tendensiyalari. MOLIYA VA BANK ISHI*, 8(3), 60-67.

Ilyas, A. (2018). *Insurance market analysis methods: case-study from Uzbekistan. SAARJ Journal on Banking & Insurance Research*, 7(1), 59-68.

Abduraxmonov I., Abduraimova, M., & Abdullayeva, N. (2018). *Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. O'quv qo'llanma. Toshkent. "IQTDISOD-MOLIYA*.

Ilyas A. (2018). *Competition in the insurance market of Uzbekistan. Asian journal of management sciences & education*, 7(2), 56-61.

Khurshidovich, A. I. (2021). *Issues of innovative development of insurance in Uzbekistan. International Journal of Management IT and Engineering*, 11(7), 91-96.

Abdurahmonov, I. (2020). *Efficiency of organizing the activities of insurance intermediaries in the development of insurance sector. International Finance and Accounting*, 2020(1), 5.

Abdurakhmonov I. (2020) "Prospects for applying new marketing technologies in the insurance industry," *International Finance and Accounting: Vol. 2020: Iss. 4, Article 6*. Available at: <https://uzjournals.edu.uz/interfinance/vol2020/iss4/6>.

Абдурахмонов И. Х. (2023). *Ўзбекистон Республикасида суғурта тармоқларини ривожлантиришнинг концептуал асослари. Автореферат дисс... и. ф. д, 78.*

Абдурахмонов, И. Х. (2010). *Ўзбекистон Республикасида жавобгарликни суғурталашнинг амалиётини такомиллаштириш. Автореф. дисс. и. ф. н, 26.*

Абдурахмонов, И. Х. (2018). *Суғурта назарияси ва амалиёти. Ўқув қўлланма. Т. "Иқтисод-Молия" наириёти, 23-24.*

Абдурахмонов, И. (2020). *Суғурта бозорини тартибга солиш ва пруденциал назоратнинг самарали механизмларини жорий этиш, "Халқаро молия ва ҳисоб" илмий электрон журнали, 2.*

Абдурахмонов, И. Х. (2019). *Теория и практика страхования. Учебник/–Т:«Иқтисод молия, 353-354.*

Ilyos, A. (2019). *Fair tariff policy in insurance: Theory and methods of calculation. SAARJ Journal on Banking & Insurance Research*, 8(2), 20-27.

Абдурахмонов И.Х. (2022) *Суғурта соҳасида янги рақобат кўринишлари: назарий асос ва иқтисодий таҳлил. "Moliya va bank ishi" илмий журнал. №2, 145-150 б.*

Абдурахмонов И.Х. (2022) *Суғурта соҳасида рақамли технологияларни қўллаш истиқболлари. "Moliya va bank ishi" илмий журнал. №1, 95-99 б.*

Абдурахмонов И.Х. (2020) *Суғурта соҳасида маркетингнинг янги технологияларини қўллаш истиқболлари. "Халқаро молия ва ҳисоб" илмий журнали. №4, 1-10 б.*

ПРОБЛЕМЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Полванназарова Динара
Ташкентский Университет Информационных Технологий
магистрант по специальности Электронная коммерция
Маркетинг и менеджмент в сфере ИКТ

Проблемы демографического развития в современном мире приобретают все большее значение. Быстрый рост мирового населения, нехватка ресурсов,